

Bijlage 4. Behandeling van de adviezen en bezwaren bij het ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de architectenwoning van Fried Verschuren in Gent (Sint-Amandsberg)

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gent, 18de afdeling, Sint-Amandsberg 1ste afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/44021/1450.1

-

Dossiernummer: 4.001/44021/128.1

Omschrijving:

Architectenwoning van Fried Verschuren, Staf Bruggenstraat 80

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

10 MEI 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2018.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek liet op 14 augustus 2018 weten niet bevoegd te zijn om over de bescherming van het onroerend goed te adviseren omdat zij in het dossier geen natuurwaarden zien waarover zij kunnen adviseren. Aangezien er geen advies werd uitgebracht is het advies gunstig in uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet.

Het departement noch de overige agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Gent

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2018.

Gemeente Gent

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 16 augustus 2018 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2018.

De VCOE bracht op 23 augustus 2018 een voorwaardelijk gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

- De VCOE vraagt om de criterionota 'De eigen woning van architecten' aan het dossier toe te voegen.
De nota zal als bijlage bij het inhoudelijk dossier worden gevoegd.
- De VCOE vraagt om de lijst van cultuurgoederen en de fotoregistratie op elkaar af te stemmen en aan te vullen.
De bijzettafeltjes zullen worden vermeld in de lijst van cultuurgoederen en van de bureautafel en de bibliotheekkast op de overloop zullen achteraan de fotoregistratie foto's worden toegevoegd.
- De VCOE vraagt om kunstwerken van Fried Verschuren als cultuuro goed op te nemen, aangezien op bladzijde 21 van het inhoudelijk dossier wordt vermeld dat er in de woning verschillende kunstwerken van zijn hand op strategische plaatsen werden geïntegreerd.
Het is inderdaad zo dat in de woning momenteel verschillende kunstwerken van Fried Verschuren op strategische plaatsen zijn geïntegreerd. Het gaat om werken uit zijn studententijd en andere werken die zijn veelzijdige talent als kunstenaar illustreren en die van hem een welbepaalde plaats in zijn woning kregen toegewezen. Ze zijn echter niet specifiek voor de woning ontworpen. Daarnaast plant hij de uitvoering of de afwerking van kunstwerken die op een aantal zichtassen geplaatst zullen worden.
Uiteraard heeft de aanwezige verzameling kunstwerken – als deel van de leefwereld van Fried Verschuren – haar waarde. De aanwezigheid ervan in de architectenwoning is een meerwaarde. Gezien de omvang van de verzameling en het feit dat de werken niet specifiek ontworpen zijn voor de woning, is het echter niet wenselijk haar integraal op te nemen als cultuuro goed. Bovendien zijn de meest cruciale kunstwerken (beeld voor op sokkel in living, beeld voor aan voordeur) momenteel nog niet gemaakt of alleen in voorstudie aanwezig. Daarom wordt niet ingegaan op de vraag van de VCOE om de kunstwerken van Fried Verschuren op te nemen als cultuuro goederen.
- De VCOE vraagt om de erfgoedwaarden van de tuin verder te expliciteren en een foto van de tuinaanleg van de achtertuin toe te voegen.
Aan de architecturale waarde zal een zin worden toegevoegd over het belang van de tuin als 'buiteninterieur'. De foto's in de fotoregistratie zullen herschikt worden en een foto van de achtertuin wordt toegevoegd.
- De VCOE vraagt om in artikel 3,6° bijkomend te verwijzen naar het eigen systeem van zonnepanelen.
Het artikel zal worden aangevuld met een verwijzing naar het eigen systeem van zonnepanelen.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit werden als volgt aangepast:

- De criterionota 'De eigen woning van architecten' werd als bijlage bij het inhoudelijk dossier gevoegd. De inhoudstafel werd hieraan aangepast.
- De bijzettafeltjes werden vermeld in de lijst van cultuurgoederen en van de bureautafel en de bibliotheekkast op de overloop werden achteraan de fotoregistratie foto's toegevoegd.
- Aan de architecturale waarde in het inhoudelijk dossier en in het beschermingsbesluit werd een zin toegevoegd over het belang van de tuin als 'buiteninterieur': *"De tuin, als levendig 'buiteninterieur', wordt integraal als een deel van het woonmilieu beschouwd."* De foto's in de fotoregistratie werden herschikt en een foto van de achtertuin werd toegevoegd.
- Artikel 3,6° van het beschermingsbesluit werd aangevuld met een verwijzing naar het eigen systeem van zonnepanelen.

1.4. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en of het beschermingsbesluit werden als volgt aangepast:

- De criterionota 'De eigen woning van architecten' werd als bijlage bij het inhoudelijk dossier gevoegd. De inhoudstafel werd hieraan aangepast.
- De bijzettafeltjes werden vermeld in de lijst van cultuurgoederen en van de bureautafel en de bibliotheekkast op de overloop werden achteraan de fotoregistratie foto's toegevoegd. Een foto van de volledige bibliotheekkast is niet voorhanden – de kast is echter volledig identiek aan de bibliotheekkasten in het bureau.
- Aan de architecturale waarde in het inhoudelijk dossier en in het beschermingsbesluit werd een zin toegevoegd over het belang van de tuin als 'buiteninterieur': *"De tuin, als levendig 'buiteninterieur', wordt integraal als een deel van het woonmilieu beschouwd."* De foto's in de fotoregistratie werden herschikt en een foto van de achtertuin werd toegevoegd.
- Artikel 3,6° van het beschermingsbesluit werd aangevuld met een verwijzing naar het eigen systeem van zonnepanelen.

Door Fried Verschuren werd in juli 2018 nog bijkomende documentatie bezorgd over de totstandkoming van de woning en de bijbehorende kunstwerken. Drie afbeeldingen hieruit, over de koperen verlichtingsarmaturen en één van de beelden in de woning werden aan de fotobijlage bij het inhoudelijk dossier toegevoegd.

2. Adviezen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige bescherming en voorafgaand aan de definitieve bescherming

2.1. Openbaar onderzoek en hoorrecht

Gemeente Gent

Gemeente Gent organiseerde het openbaar onderzoek van 3 december 2018 tot 1 januari 2019. Het PV maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Tijdens het openbaar onderzoek werden geen bezwaren ingediend.

Geen enkele zakelijkrechthouder beriep zich op het hoorrecht.

Conclusie: het openbaar onderzoek en het hoorrecht hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

2.2. Bijkomende informatie aangereikt door de zakelijkrechthouder

De zakelijkrechthouder vroeg na inzage van de documenten om de documentatiebijlage bij het inhoudelijk dossier deels te vervangen door een ander document. Het plannenmateriaal in deze bijlage gaf de totstandkoming van de woning onvoldoende weer. Ook de kwaliteit van het fotomateriaal uit de fotoregistratie, met name van de interieurfoto's was onvoldoende om de ervaring van de architectuur en in het bijzonder de dagelijkse veranderingen van de woning onder invloed van het licht, die bijzonder kenmerkend is voor het ontwerp, weer te geven.

Het oorspronkelijke plannenmateriaal wordt weggelaten uit de documentatie en vervangen door een nieuwe bijlage met plannen, tekeningen en teksten, die duidelijker de ontwerpprincipes weergeeft. De documentatie bevatte ook beelden van andere ontwerpen van Fried Verschuren, waarvan betere opnames ter beschikking werden gesteld. Een aantal van de beelden gaf ontwerpen van Fried Verschuren weer (bedrijfsgebouw Jacobs, Moorsel, Parochiaal onthaalcentrum 'De Jordaan', Sint-Niklaas) in verbouwde toestand, deze werden weggelaten en niet vervangen.

De interieurfoto's uit de fotoregistratie bij het ministerieel besluit dienen echter de situatie op het ogenblik van de bescherming vast te leggen en hierbij wordt gewerkt met de opnames die tijdens het onderzoek genomen worden. Deze foto's blijven behouden, maar worden aangevuld met bijkomend fotomateriaal met verklarende teksten in dezelfde nieuwe bijlage.

Waar relevant zijn in het inhoudelijk dossier verwijzingen opgenomen naar de nieuwe bijlage, teneinde de tekst bijkomend te verduidelijken.

Na een laatste overleg met de zakelijkrechthouder op 20 februari 2019 werd de beschrijving in artikel 2 van het ministerieel besluit verduidelijkt en op sommige punten verbeterd. Het gaat in hoofdzaak om specificaties van materialen en kleuren, er werden geen erfgoedelementen weggelaten of toegevoegd:

- Bij de algemene beschrijving van het exterieur werd de zinsnede '*horizontaal gelamelleerde houten panelen*' vervangen door '*horizontaal gelamelleerde panelen in Merbauhout*'.
- Bij de beschrijving van het exterieur aan straatzijde werd in de vijfde alinea '*polyurethaanschuim*' vervangen door '*hardschuim-polyurethaan*'.
De houtsoort van de goten werd gespecificeerd tot Merbau.
In de zesde alinea werd '*glas*' vervangen door '*dubbele beglazing*'.
In de zevende alinea werd '*glas*' vervangen door '*driedubbele beglazing*'.
In de achtste alinea werd '*balkon*' vervangen door '*balkon-terras*'.
- Bij de beschrijving van de inkomhal werd '*houten plankenvloer*' aangepast tot '*vloer uit gekleefd massief parket in Europees blank essenhout*'.
Het materiaal van de traptreden werd nauwkeuriger omschreven als '*Oregon Pine met een rand van donkerrode Merbau*'.
- Bij de beschrijving van '*Kelder en slaapkamer souterrain*' werd de beschrijving van de trap naar souterrain en kelder aangepast van '*een tweede trap die leidt naar een overloop van waar er toegang is tot de kelder (te situeren onder de inkomhal en de garage) en een slaapkamer in het souterrain aan straatzijde, die momenteel nog niet is afgewerkt en als werkplaats dienst doet.*' tot : '*een tweede trap die afdaalt naar een overloop met toegang tot een slaapkamer in het souterrain aan straatzijde en vervolgens verder afdaalt naar de kelder (te situeren onder de inkomhal en de garage).*'
Ook de beschrijving van de slaapkamer in het souterrain werd beperkt aangepast van '*heeft een bandraam aan straatzijde.*' tot '*heeft westwaarts een bandraam aan straatzijde, met een uitkijk op de langslopende visvijver.*'
In de voorlaatste zin van deze paragraaf werd '*glas*' vervangen door '*driedubbel glas*'.
- Bij de beschrijving van de keuken werd de opbouw van de houten vloer verduidelijkt als '*vloer uit gekleefd massief parket in Europees blank essenhout*' in plaats van '*essen parketvloer*'.
De kleur van de keramische tegels is wit in plaats van ecru.
De beschrijving van het plafond van keuken en wasplaats werd gecorrigeerd, het gaat immers niet om geverniste multiplexplaat maar om '*een plafond dat gevormd wordt door de vloer van de eerste verdieping in massief Merbau van 26 mm dik*'.
De houtsoort van het keukenwerkblad werd verduidelijkt, het gaat om een Merbauhouten werkblad.
De beschrijving van het keukenwerkblad en de kastjes werd verder aangepast als volgt: de passage '*De horizontale planken waaruit het werkblad is opgebouwd, lopen bijna*

naadloos door in de verticale planken van de steun. Onder het werkblad zijn greeploze keukenkastjes in gevernist Merbau en keukentoestellen met donkergroene fronten ingebracht.' werd vervangen door *'De horizontale planken waaruit het werkblad is opgebouwd, lopen bijna naadloos door in de verticale planken van de steun en lopen ook naadloos door tot aan de ruiten, waardoor een directe kijk op de 'binnentuin' ontstaat. Onder het werkblad zijn keukenkastjes met ingewerkte handgrepen in gevernist Oregon Pine en keukentoestellen met donkergroene fronten ingebracht. De twee keukenkastjes rechts zijn uitrolbaar.'*

Tot slot werd *'stiftscharnieren'* vervangen door *'spilscharnieren'*.

- Bij de beschrijving van de eetkamer werd in de eerste zin *'keuken'* vervangen door *'open keuken'* en in de derde zin werd *'zitbank'* aangepast tot *'lage zitbank'*.
Het materiaal van de eetkamervloer werd verduidelijkt van *'houten vloer'* tot *'een vloer uit gekleefd massief parket in Europees blank essenhout'*.
- Bij de beschrijving van de zitkamer werd de beschrijving van de verwarmingsconvectoren met omkasting onder de glaspartij aan straatzijde aangepast van: *'Onder de glaspartijen zijn groene verwarmingsconvectoren met vaste omkasting geplaatst, afgewisseld met kasten met groen geschilderde schuifdeuren – een ontwerp dat vergelijkbaar is met dit voor de convectoren in de eetkamer, maar met een doorlopende omkasting in hout, die eveneens als zitbank voor het raam dienst kan doen.'* tot *'Onder de glaspartijen is een doorlopend raamtablet in Oregon Pine voorzien, dat als zitbank dienst kan doen. Daaronder is een doorlopende kastenwand geplaatst met centraal een convector. Alle kasten hebben groen geschilderde schuifdeuren, een ontwerp dat vergelijkbaar is met dit voor de convectoren in de eetkamer.'*
- De beschrijving van de badkamerruimte werd op een aantal punten verbeterd: *'onregelmatig grondplan'* werd vervangen door *'diagonaal gericht grondplan'*.
De zinnen *'De badkamervloer van ongelijke hoogte bestaat uit hout, met enkele delen in gebroken wit tapijt. Het plafond van de ruimte bestaat uit witte meubelpanelen, gevat in het houtskelet.'* werden aangepast en aangevuld tot *'De badkamervloer van ongelijke hoogte bestaat, net zoals op de rest van deze verdieping, uit donkerrood Merbauhout, met enkele delen in gebroken wit vast tapijt, zoals dit in de woonkamer. Ook het meubilair in deze ruimte is in donkerrode Merbau uitgevoerd.'*
De locatie van het hangtoilet werd aangepast van *'links van het bad'* tot *'naast het bad'*, er werd verder toegevoegd dat het gaat om een lang ligbad.
Qua materialen werden de kleuren van het werkblad gespecificeerd tot *'donkerrode Merbau'* en die van de bovenkant van de noordwestelijke badkamerwand tot *'rode koperfolie'*;
- Bij de beschrijving van de ouderslaapkamer werd de samenstelling van de vloer verduidelijkt, van *'houten plankenvloer'* tot *'een vloer van massief, donker Merbauhout (26 mm), net zoals de rest van deze verdieping,'* en *'balkon'* werd vervangen door *'balkon-terras'*.

Dezelfde aanpassingen werden doorgevoerd in het inhoudelijk dossier.

De beschrijving in artikel 2 van het ministerieel besluit werd daarnaast verder aangepast als volgt:

- Bij de beschrijving van het exterieur aan straatzijde werd in de achtste alinea de informatie tussen haakjes bij het souterrain *'(nu in gebruik als werkplaats)'* weggelaten omdat deze voor de beschrijving van de erfgoedelementen niet ter zake doet.
- Bij de beschrijving van de inkomhal werd *bij* de beschrijving van de trap naar de zitkamer een zin ingevoegd: *'De uiterst zorgvuldig opgeschuurde en geverniste houten trap is in wezen een multifunctioneel meubel met zit- en opbergruimte.'*, omdat dit belangrijke erfgoedelement zo nog beter omschreven wordt.
- Bij de beschrijving van de eetkamer werd de passage *'De openingen in de skeletstructuur onder deze steektrap zijn om veiligheidsredenen ingevuld met glas'* weggelaten omdat het hier gaat om een veiligheidsmaatregel, niet om een erfgoedelement.

3. Conclusie

De adviezen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige bescherming en voorafgaand aan de definitieve bescherming hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit werden als volgt aangepast:

De fotobijlage bij het inhoudelijk dossier werd als volgt aangepast:

- Foto's 1 tot en met 26 werden weggelaten
- Foto's 17 en 21 werden bijgesneden.
- Foto's 19, 20, 22 en 23 werden vervangen door betere opnamen.
- Foto's 25 en 26 werden weggelaten.
- De afbeeldingen werden opnieuw genummerd

Er werd een nieuwe bijlage (5.5) toegevoegd aan het inhoudelijk dossier, met plannen- en beeldmateriaal en verduidelijkende teksten van de hand van Fried Verschuren. Waar relevant zijn in het inhoudelijk dossier verwijzingen opgenomen naar de nieuwe bijlage.

De beschrijvingen in artikel 2 van het ministerieel besluit en in het inhoudelijk dossier werden aangepast zoals beschreven onder 2.2.